

Irena Bogoczová, Karel Fic, Jan Chloupek, Eva Jandová, Marie Krčmová a Olga Müllerová: *Tváře češtiny*. Ostrava: Ostravská univerzita 2000. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, č. 132. 266 s. ISBN 80-7042-566-0.

Publikace *Tváře češtiny* se věnuje specifickým rysům autentických mluvených textů. Zkoumaný materiál pochází z celého území českého národního jazyka; jedná se jak o texty soukromé, tak veřejné, monologické i dialogické. Z novějších publikací obdobného zaměření lze připomenout například tituly *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu* (J. Kořenský, J. Hoffmannová, O. Müllerová, A. Jaklová, 1987) a *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba* (O. Müllerová, 1994), zaměřené na obecnou teoretickou charakteristiku tohoto typu textů, a práce mapující určitou specifickou sféru komunikace, ať už podle členění teritoriálního, jako například *Mluvená čeština na Moravě* (D. Davidová a kol., 1997), nebo podle typů komunikačních situací, jako je tomu u publikací *Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách* (J. Hoffmannová, O. Müllerová, J. Zeman, 1999) a *Jak vedeme dialog s institucemi* (J. Hoffmannová, O. Müllerová, 2000).

Podkladem k analýzám prezentovaným ve *Tvářích češtiny* byl především korpus nahrávek z let 1998 a 1999, v rozsahu zhruba 50 hodin. Text je rozčleněn do osmi kapitol, zaměřených na dílčí aspekty rozebíraných textů. V úvodním obecném vymezení zkoumané problematiky je kromě technických poznámek k souboru textů a metodám jeho zpracování podána také stratifikace národního jazyka, s níž autoři pracují; tato stratifikace se zhruba shoduje s členěním použitým nověji například ve *Stylistice současné češtiny* (M. Čechová, J. Chloupek, M. Krčmová, E. Minářová, 1997) – tedy spisovná čeština (včetně tzv. češtiny hovorové) a nespisovné variety – tradiční teritoriální dialekty, interdialekty a obecná čeština, původně fungující jako český interdialekt, postupně však pronikající i mimo české území v užším slova smyslu. Mimo tyto útvary stojí tzv. běžně mluvený jazyk, tedy varieta, používaná v běžné spontánní komunikaci, v níž se mohou mísit prvky spisovné i nespisovné. Autoři zdůrazňují, že při hodnocení projevů z hlediska spisovnosti/nespisovnosti je nutno brát v úvahu také typ komunikační situace, komunikační funkce projevu a pravidla řečové etikety.

Kapitola *Žánry a syntaktické rysy mluvených projevů* (O. Müllerová) nabízí podrobnou typologii mluvených textů; žánry jsou rozčleněny do dvou základních skupin – na dialogické (např. rozhovory o každodenních činnostech, výměna názorů, řešení problémů, svěřování se, rozhovory při nakupování) a monologické (vypravování příhody, vzpomínkové vyprávění, popis denních činností, výklad odborného problému, slavnostní oficiální projev, kázání aj.); v rámci tohoto základního členění lze dále rozlišit například žánry používané spíše ve veřejné, nebo naopak spíše v soukromé komunikaci. Další pasáže i následující kapitola *Odchytky od lineárnosti textu* (E. Jandová) jsou věnovány specifickým syntaktickým rysům mluvených projevů, jako jsou například vsuvky, kontaktní prostředky, syntaktický paralelismus a podobně.

V kapitole *Slohová výstavba textů* (J. Chloupek) jsou mluvené texty charakterizovány z hlediska stylistiky, mimo jiné pokud jde o vliv připravenosti/nepřipravenosti na styl textu, o působení slohotvorných činitelů – objektivních (například téma projevu, funkce projevu, situace, adresát) i subjektivních (mj. věk, pohlaví, vzdělání, povaha mluvčího). Pozornost je věnována také jednotlivým typům stylově příznakových výrazových prostředků, především expresivním výrazovým prostředkům a prostředkům odborného a profesního vyjadřování. Na charakteristiku výrazových prostředků jednotlivých jazykových rovin se zaměřují následující kapitoly – *K charakteristice lexikálního výraziva v dnešních rozhovorech* (K. Fic; lexikum a slovtvorba) a *Tvaroslovné modifikace mluvených projevů* (I. Bogoczová).

Sedmá kapitola, *Zvuková stavba textů* (M. Krčmová), obsahuje kromě informací o hláskové stavbě komunikátů také pasáže věnované suprasegmentálnímu a zvukovému členění textů. Exaktním rozbořením je doloženo, že zatímco délka taktů je v různých typech zkoumaných projevů, bez

ohledu na území českého národního jazyka, z něžž text pochází, v podstatě stejná (zhruba v rozmezí 2,5–3 slabiky; stranou byly ponechány pouze texty z lašské nářeční oblasti, které vzhledem k odlišnému způsobu přízvukování nelze s ostatními texty srovnávat), rozsah výpovědních úseků se výrazně liší, a to v dialozích i monolozích – záleží mj. na míře kontaktu mezi účastníky komunikace a tématu projevu. Následuje závěrečné shrnutí, věnované mj. perspektivám utváření celonárodního běžně mluveného jazyka, v němž se na základě zkoumaných textů konstatuje odlišnost jazykové situace v Čechách oproti Moravě a Slezsku, pokud jde o přijatelnost obecné češtiny jakožto kódu běžně mluvené komunikace a s ní související odlišné způsoby využívání variet národního jazyka.

Lze říci, že publikace *Tváře češtiny* nabízí ucelený pohled na charakteristické rysy určitého typu komunikačních situací vyskytujících se v současné češtině, bohatě dokumentovaný přílohou obsahující vybrané texty z korpusu; je škoda, že z technických důvodů nebylo možno publikaci doplnit také audiozáznamy analyzovaných textů, jako tomu bylo u *Mluvené češtiny na Moravě a Konverzace v češtině při rodinných a přátelských návštěvách*. Přesto však *Tváře češtiny* budou velice užitečnou pomůckou jak pro bohemisty orientované na synchronní lingvistické disciplíny, tak pro specialisty zabývající se teorií komunikace obecně.

Michal Křístek

Wolfgang Janka: Untersuchungen zu Aktionsart und Aspekt der mit s(e)- präfigierten Verben im Tschechischen. S. Roderer Verlag, Regensburg 1999. 320 s. (Studia et exempla linguistica et philologica. Series I: Studia maiora, Tom. IV, ed. Klaus Trost). ISBN 3–89783–098–1.

Kniha vydaná v roce 1999 nakladatelstvím Roderer v Regensburgu představuje další z řady aspektologických prací, které vznikly na půdě řezenské slavistiky (připomeňme alespoň např. práci Nüblerovu – Nübler 1992).

Jankova bohemistická studie si klade za cíl přispět na základě synchronní analýzy jednoho z dílčích podsystémů českých prefigovaných sloves, totiž sloves s prefixem *s(e)-*, k bádání o slovesném aspektu (a příbuzné problematice), přičemž centrum pozornosti spočívá právě na postihnutí významu slovesné prefixace pro kategorii aspektu a způsobu slovesného děje (*Aktionsart*).

Materiálový korpus této studie, v rozsahu asi 600 prefixálních formací s předponou *s(e)-*, byl generován na základě existujících jednojazyčných a dvojazyčných českých slovníků. (Autor ve výčtu pramenů na s. 4–5 uvádí na prvním místě *Slovník spisovného jazyka českého*, dále pak *Příruční slovník jazyka českého*, *Slovník jazyka českého*, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Hubáčkův *Malý slovník českých slangů*, slovníkovou příručku B. Poštolkové a Z. Sochové *Co v slovnících nenajdete*, Ouředníkův *Šmírbuch jazyka českého*, Siebenscheinův *Česko-německý slovník*, Poldaufův *Česko-anglický slovník*, Kopeckého a Filipcův *Česko-russkij slovar'* a dva terminologické slovníky z 90. let, totiž Minihoferův *Česko-německý slovník výpočetní techniky* a *Německo-český a česko-německý technický slovník* V. Michalíčka.) Do korpusu nebyly zařazeny formace (nebo některé významy formací) regionální a takové, které byly označeny (ve slovníku nebo aktuálněji autorovými informátory z řad rodilých mluvčích – rekrutovaných, jak svědčí jejich soupis v poznámce 5 na s. 5, z velké části z řad českých bohemistů) jako (v dnešním jazyce) zastaralé. Korpus je sestaven výlučně ze sloves odvozených prefixací předpo-